

Plastyczne kształtowanie lotniczych stopów Al (w tym Al.-Li) oraz Ti

Politechnika Śląska, Politechnika Rzeszowska, Politechnika Lubelska, Politechnika Warszawska, Politechnika Częstochowska

Wyniki badań

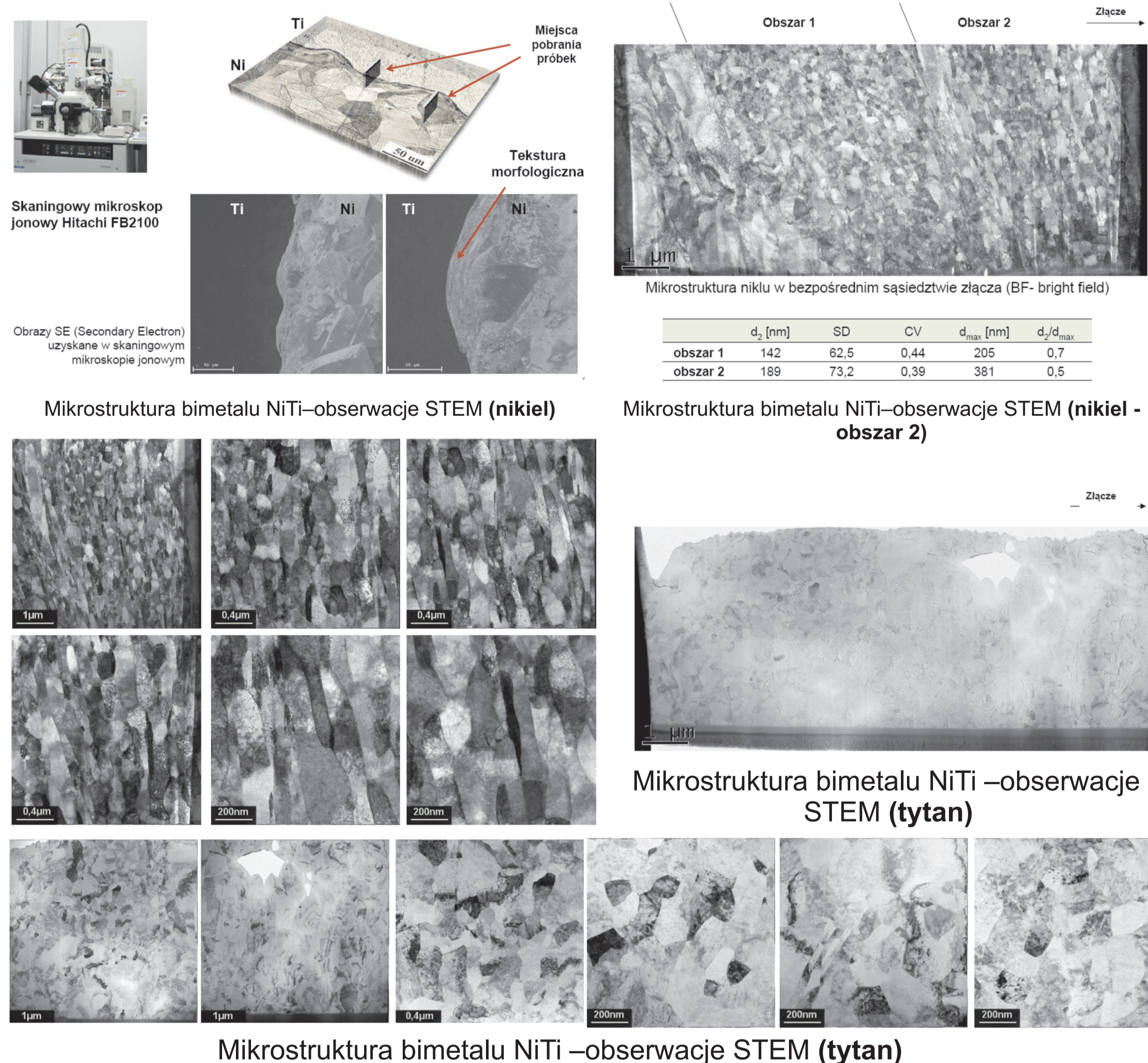
Kształtowanie plastyczne z dużymi szybkościami odkształcenia lotniczych stopów aluminium i tytanu

Wytwarzanie bimetalu NiTi z wykorzystaniem wysokoenergetycznego odkształcenia plastycznego

Wytwarzanie bimetalu NiTi z wykorzystaniem wysokoenergetycznego odkształcenia plastycznego

- Analiza morfologii, mikrostruktury, składu chemicznego i fazowego złącza bimetalicznego tytan -nikiel w stanie bezpośrednim połączeniu wybuchowym oraz procesach wyżarzania (500°C, 600°C/ 1h, 2h, 4h, 6h)
  - SEM Hitachi SU-70
  - STEM Hitachi HD2700
  - FIB Hitachi FB2100
- Badanie właściwości mechanicznych
  - Pomiary mikrotwardości złącza oraz tytanu i niklu w obszarze poza ich kontaktem
  - Badanie wytrzymałości na ścinanie na podstawie normy ASTM D 3165-00
  - Jednoosiowe rozciąganie

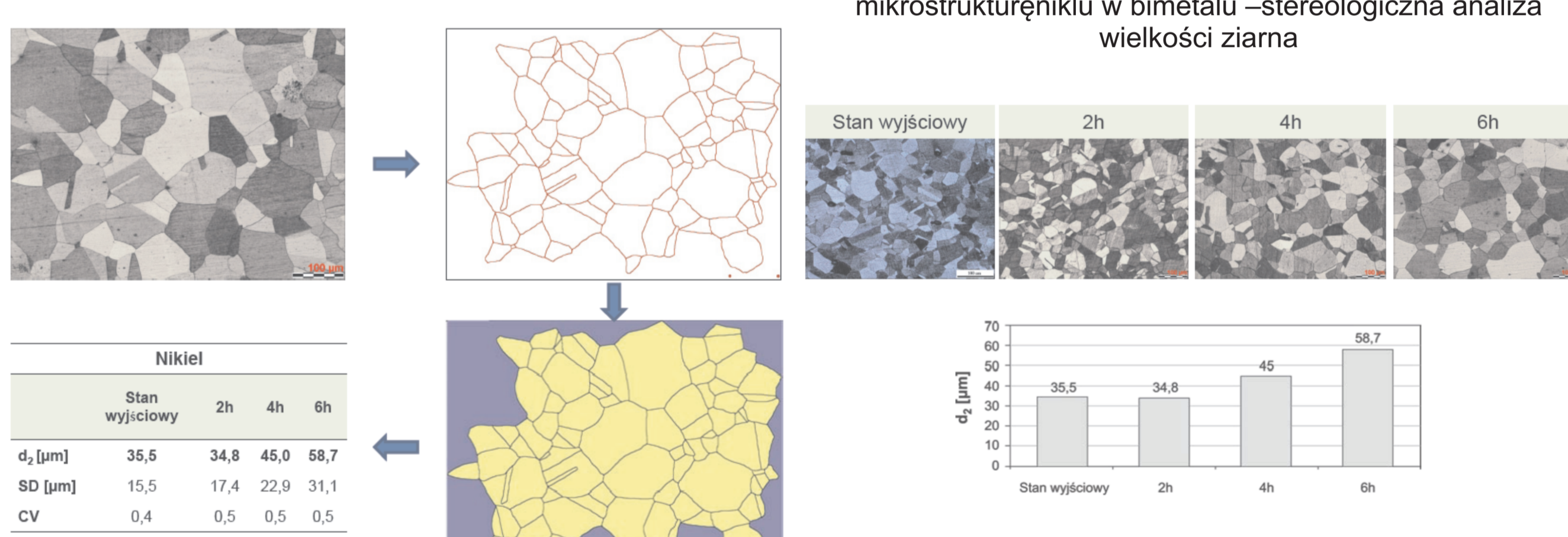
Mikrostruktura bimetalu Ni Ti –preparatyka próbek TEM

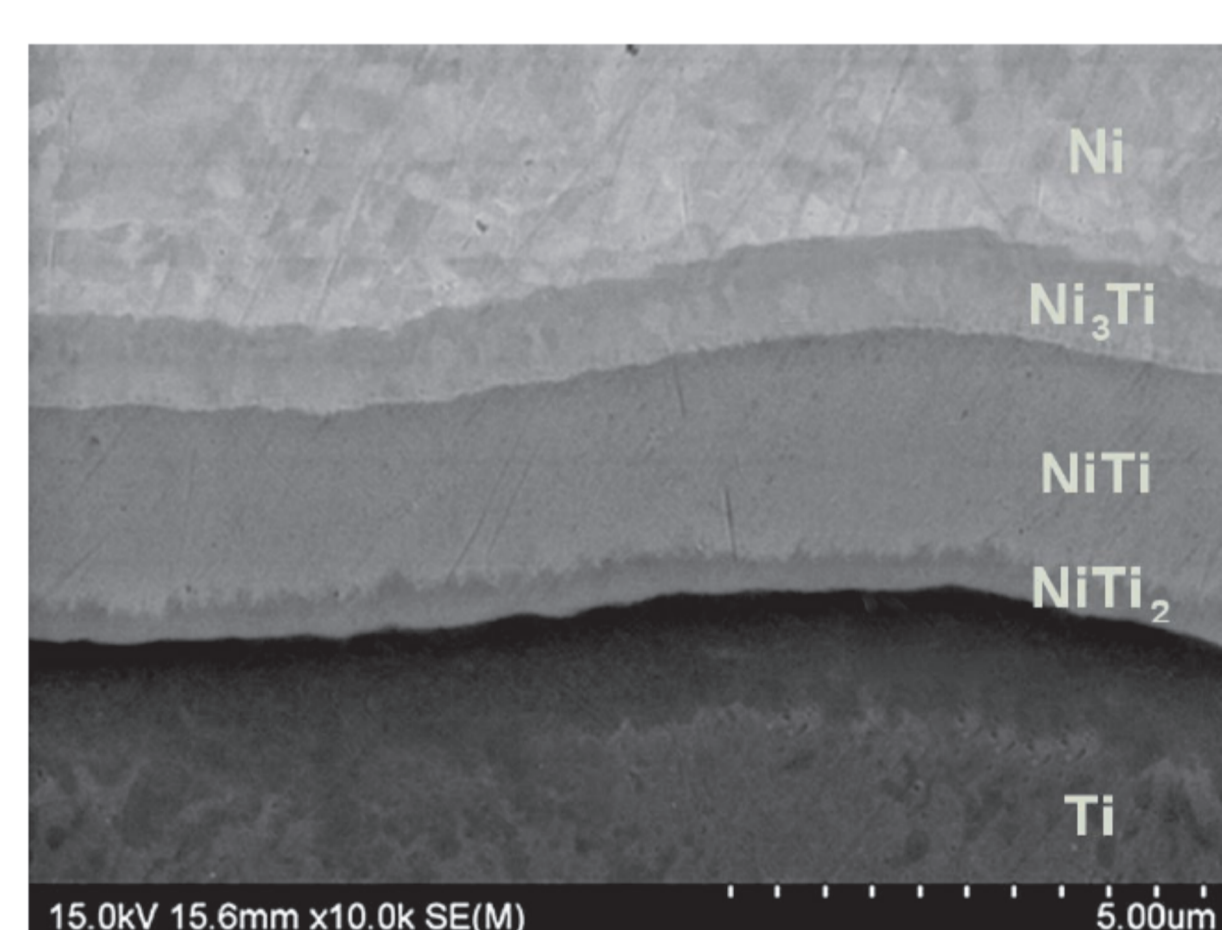
Wnioski

- Proces wysokoenergetycznego odkształcenia spowodował powstanie ultradrobnostrojonej mikrostruktury w pobliżu złącza, zarówno w tytanie jak i w niklu.
- Szerokośćdrobnionego obszaru jest większa w przypadku tytanu.
- Wielkościami dla obu łączonych materiałów jest zbliżona i wynosi ok. 140-190 nm.
- Mikrostruktura tytanu charakteryzuje sięwiększąjednorodnością oraz mniejszym udziałem granic szerokokątowych.

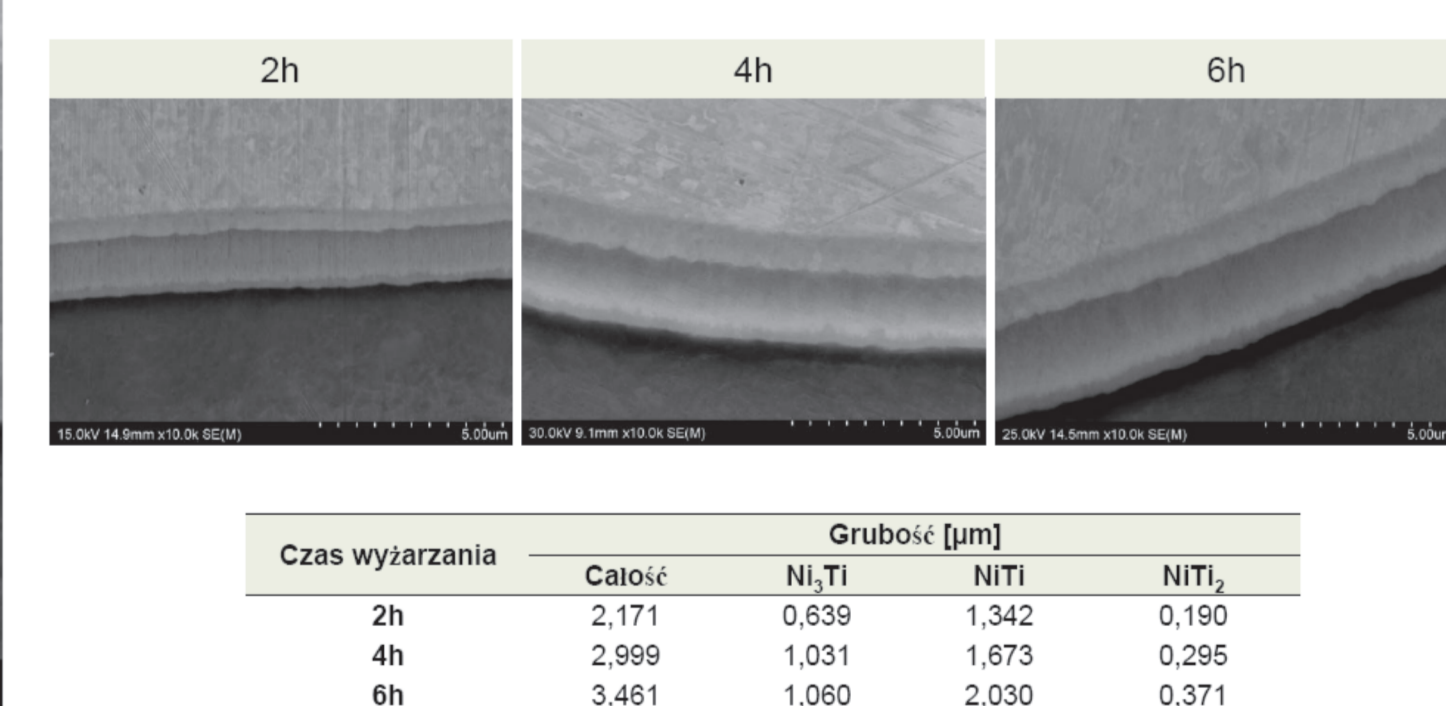
Badanie stabilności cieplnej bimetalu NiTi (500°C, 600°C / 2h, 4h, 6h)

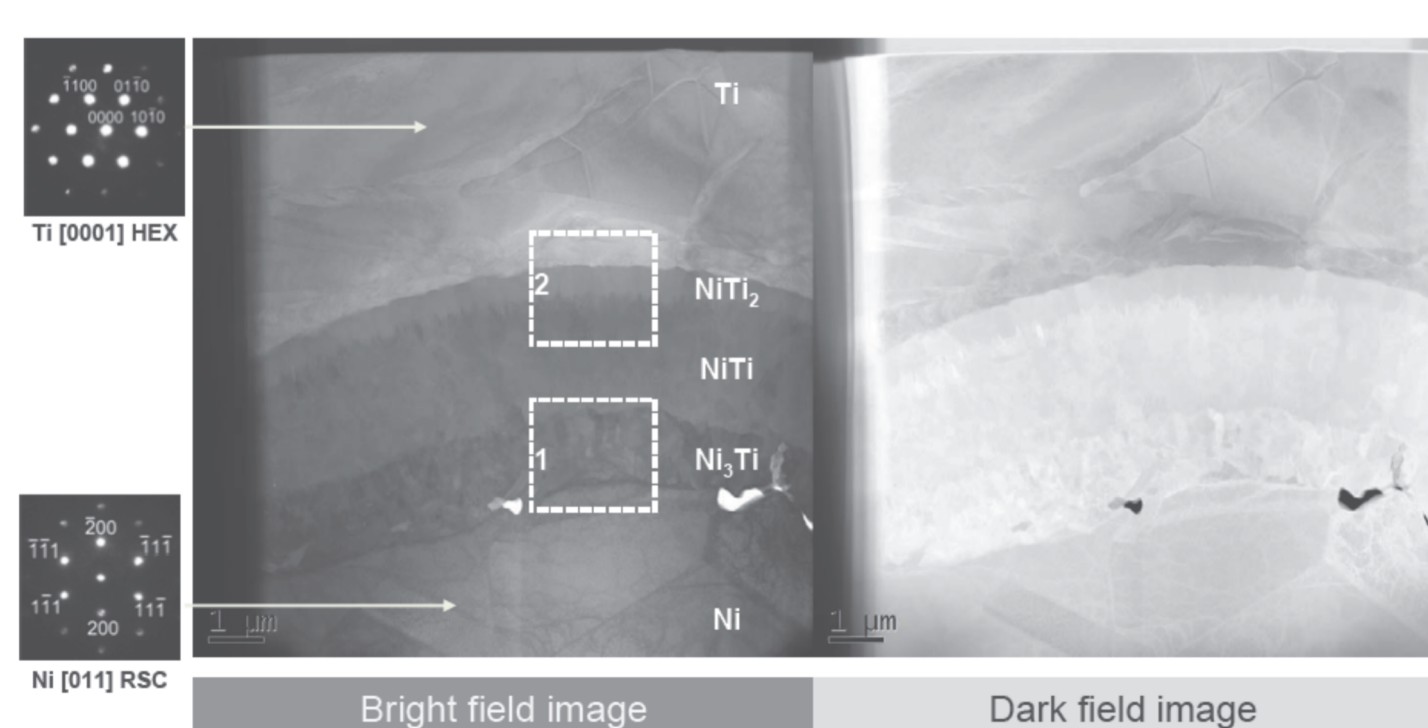
Analiza obszaru bimetalicznego złącza NiTi po procesie wyżarzania w temperaturze 600°C/1h w różnych czasach -SEM

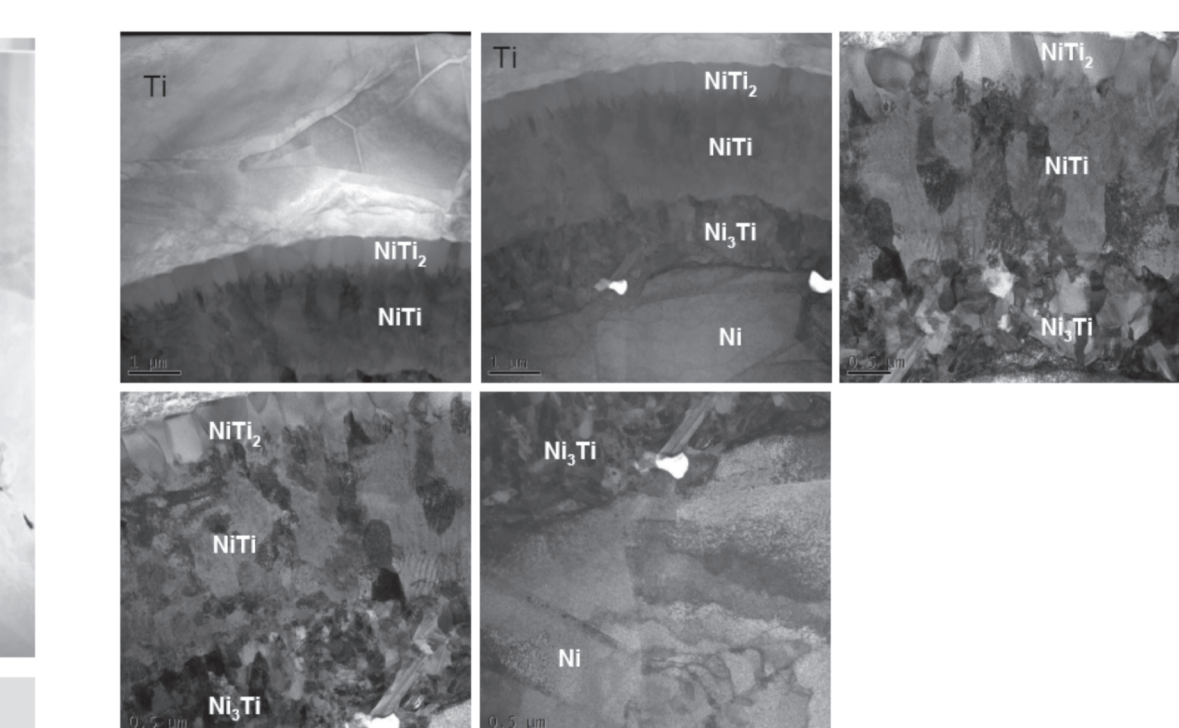
Wpływ czasu wyżarzania na grubośćposzczególnych warstw faz międzymetalicznych obecnych w złączu bimetalicznym Ni-Ti

Mikrostruktura bimetalu NiTi po wyżarzaniu w temperaturze 600°C/1h –obserwacje STEM

Mikrostruktura złącza bimetalu NiTi po wyżarzaniu w temperaturze 600°C/1h –obserwacje STEM

Wnioski

- Złącze Ni –Ti jest stabilne (brak zmian mikrostruktury i właściwości) do temperatury 500°C
- Wyżarzanie złącza bimetalicznych w temperaturze 600°C przez 1 h doprowadziło do powstania w obszarze złącza 3 faz międzymetalicznych z układu Ti -Ni: NiTi₂, NiTi, Ni₃Ti. Powstałe fazy charakteryzowały sięśredniągrubością, jednorodnościąoraz mikrostrukturą.
- Ponadto w wyniku wyżarzania mikrostruktura niklu i tytanu uległa zmianie. Nie zaobserwowano obszarów o nanometrycznej wielkości ziarna.

Właściwości mechaniczne bimetalu NiTi

Łączone materiały:

- nikiel - materiał bazowy (podłoże)
- tytan Grade 1 - materiał nakładany (nastrzelwany)

Materiał	R _{0.2} [MPa]	R _m [MPa]	A [%]
Nikiel	170	390	48
Tytan	215	324	42

Produkt:plater Ti-Ni w postaci blachy o grubości 2 mm (1 mm + 1 mm) walcowany w celu wyprostowania blachy

Badane próbki:

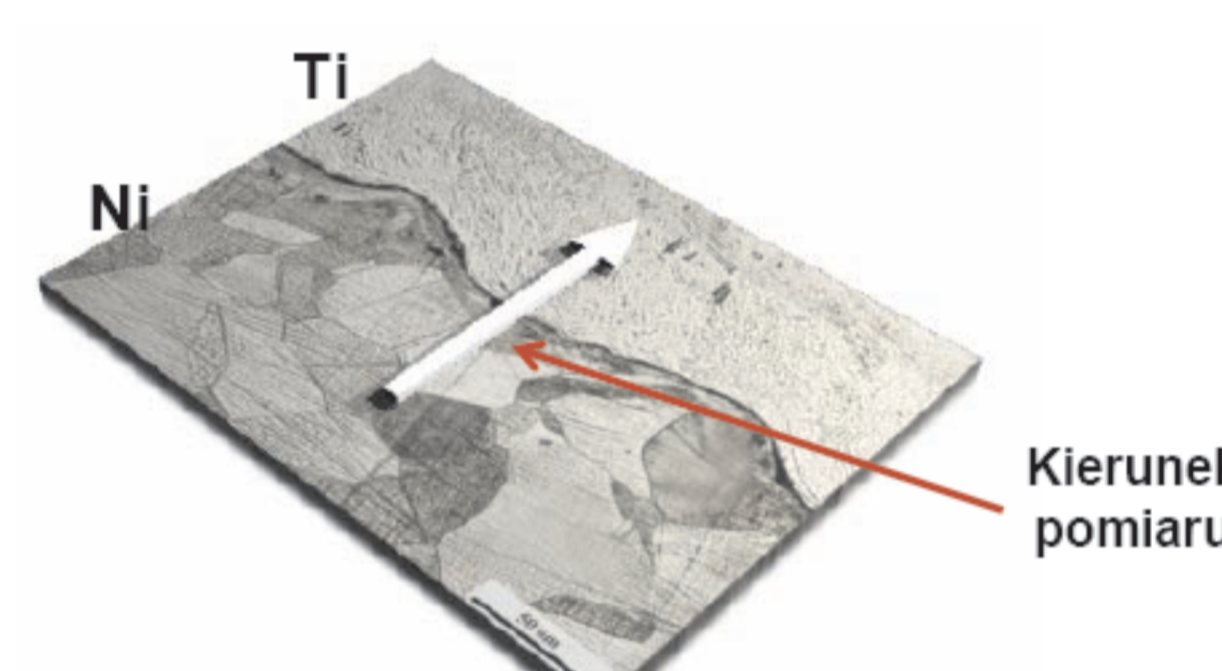
- złącze w stanie wyjściowym (Bez OC)
- wyżarzanie w 600°C w czasie 1h
- wyżarzanie w 600°C w czasie 2h
- wyżarzanie w 600°C w czasie 4h
- wyżarzanie w 600°C w czasie 6h
- wyżarzanie w 600°C w czasie 1h+ w 500°C w czasie 13h

Zakres badań właściwości mechanicznych złącza:

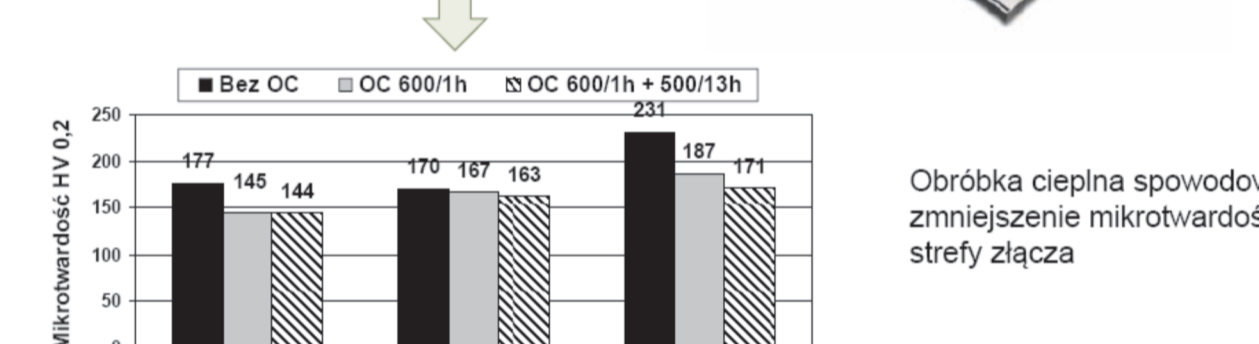
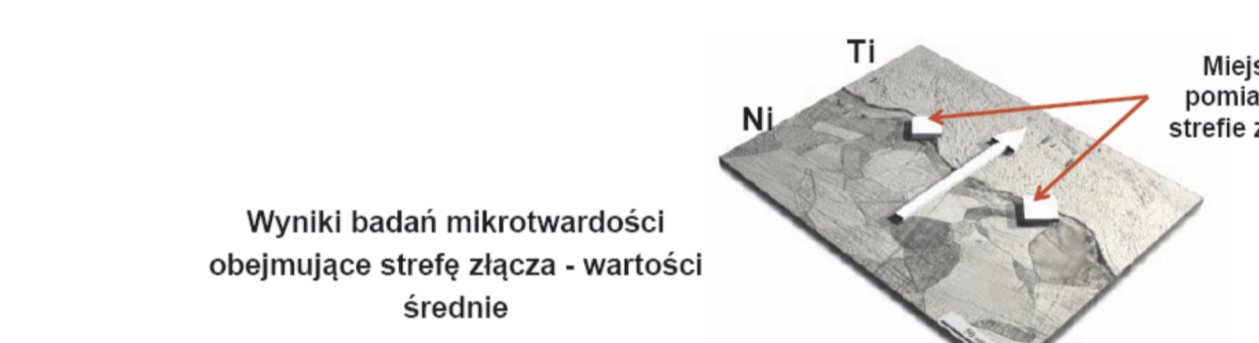
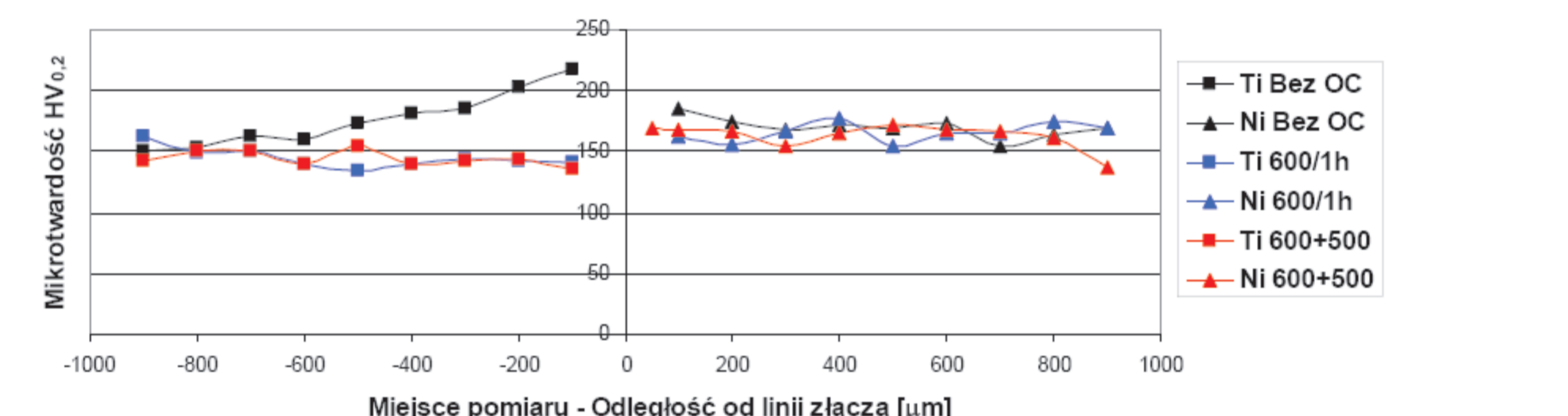
- pomiary mikrotwardości złącza oraz tytanu i niklu w obszarze poza ich kontaktem
- badanie wytrzymałości na ścinanie na podstawie normy ASTM D 3165-00
- jednoosiowe rozciąganie płaskich próbek bez nacięć

Wyniki pomiarów mikrotwardości tytanu oraz niklu poza obszarem kontaktu obu materiałów

W wyniku obróbki cieplnej 600°C/1h dla Ti zaobserwowano spadek twardości spowodowany rekryształizacją. Dłuższe wyżarzanie nie wywołało znaczących zmian twardości Ti. Obróbki nie wpłynęły w istotny sposób na twardośćN

Rys. Zasada przeprowadzenia pomiarów mikrotwardości

Wyniki badań mikrotwardości obejmujące strefę złącza - wartości średnie

Badanie wytrzymałości na ścinanie złącza

Badanie wytrzymałości na ścinanie złącza

Badanie wytrzymałości na ścinanie złącza

Badanie wytrzymałości na ścinanie złącza

Wyciskanie hydrostatyczne stopu aluminium o składzie zbliżonym do 8090

Postać materiału:pręt o średnicy Ø21 mm, z którego przygotowano wsad

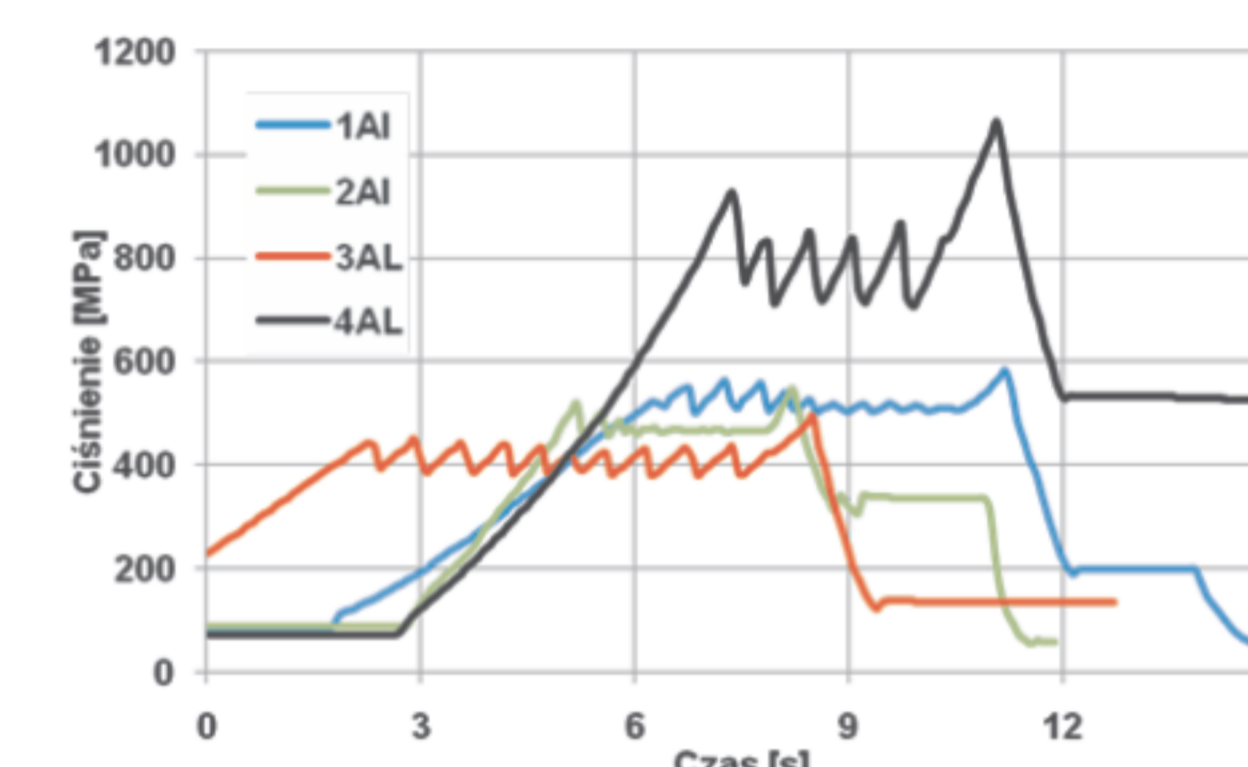
Wymiary wsadu:średnica -Ø21 mm, długość-10 mm

Skład chemiczny przemysłowego stopu aluminium o składzie zbliżonym do 8090

Wyniki pomiarów mikrotwardości HV_{0.05} materiału przed wyciskaniem

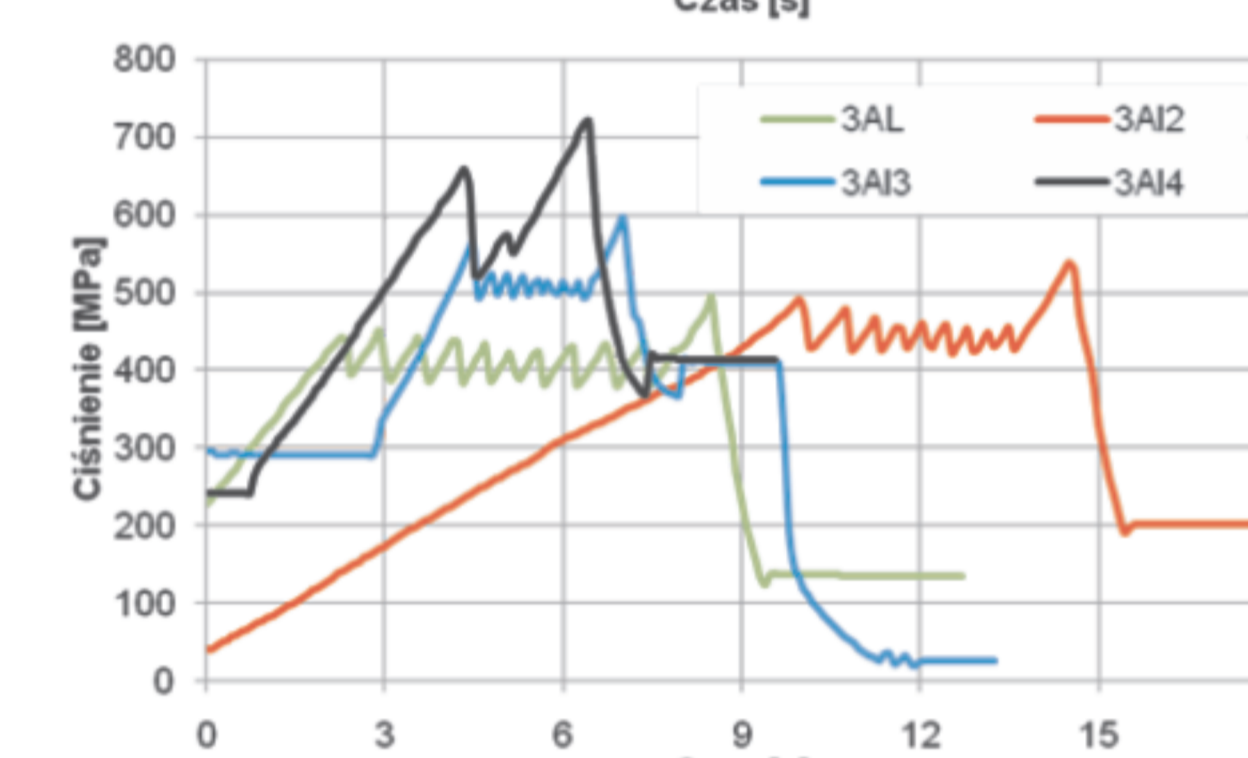
Srednia mikrotwardość na przekroju poprzecznym oraz wzdłużnym (HV_{0.05}141). Materiał na obu przekrojach jest jednorodny.

Schemat oraz parametry wyciskania (ε – odkształcenie skumulowane)

Stan przed HE:
1AI, 2AI – stan dostawy
3AI, 4AI – przesycanie 530°C/30min

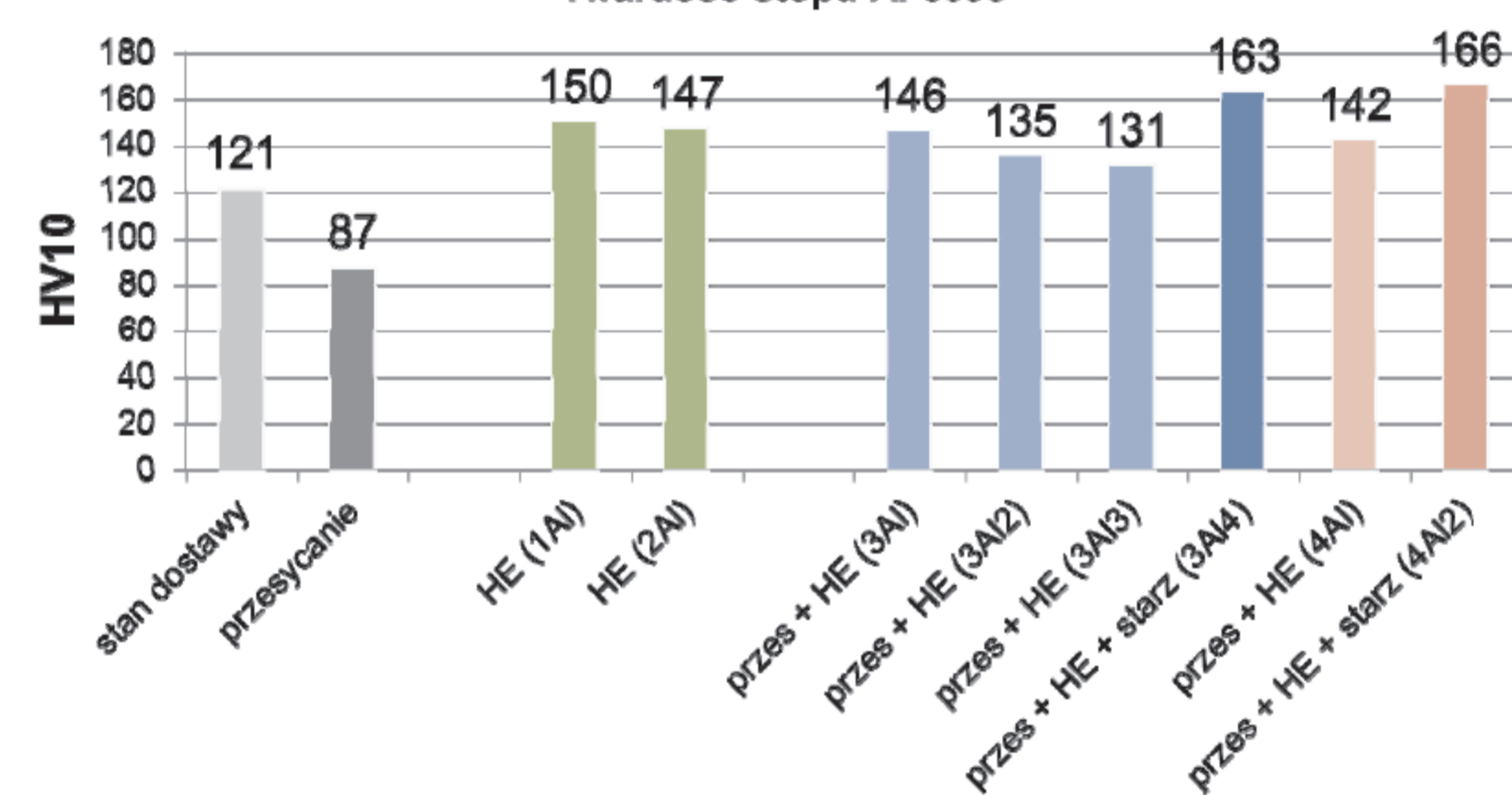
Przebiegi ciśnieniowe dla pierwszych operacjach wyciskania

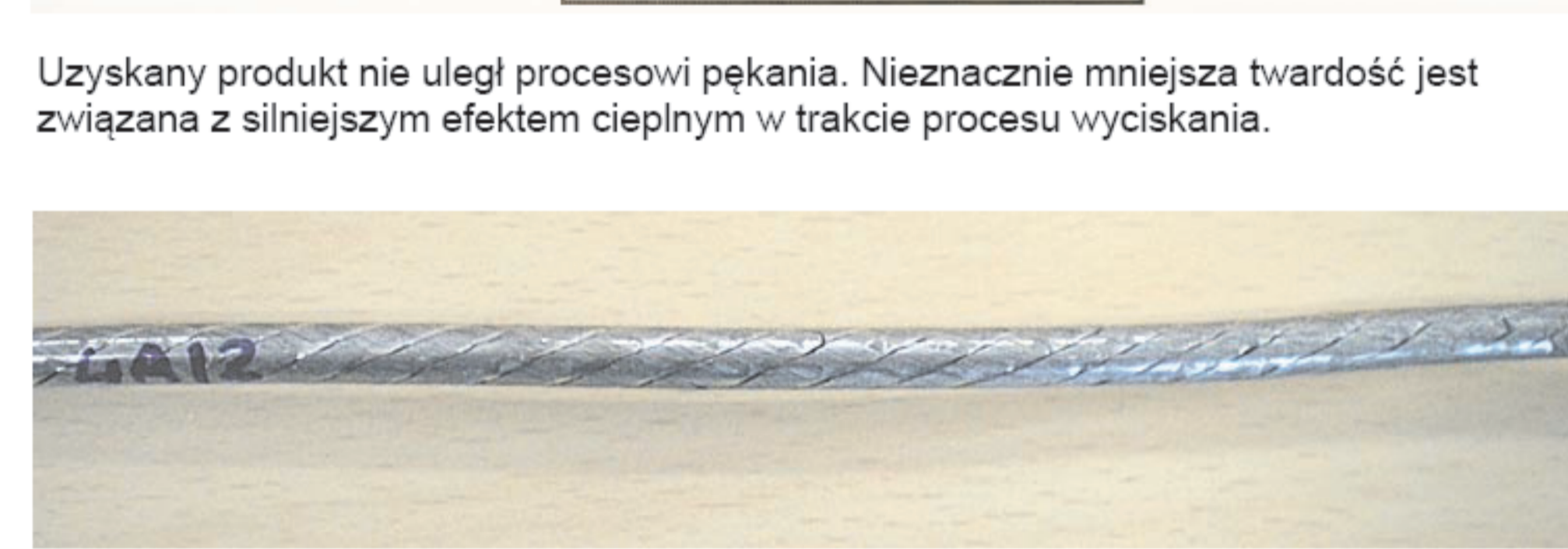
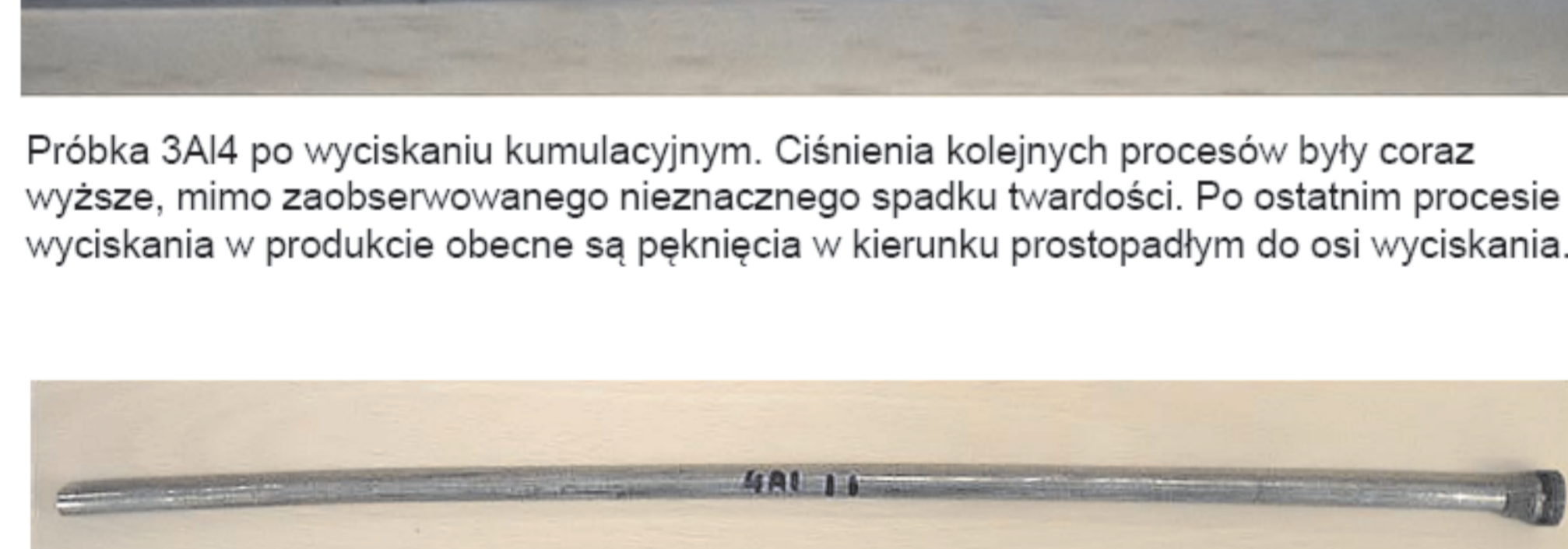
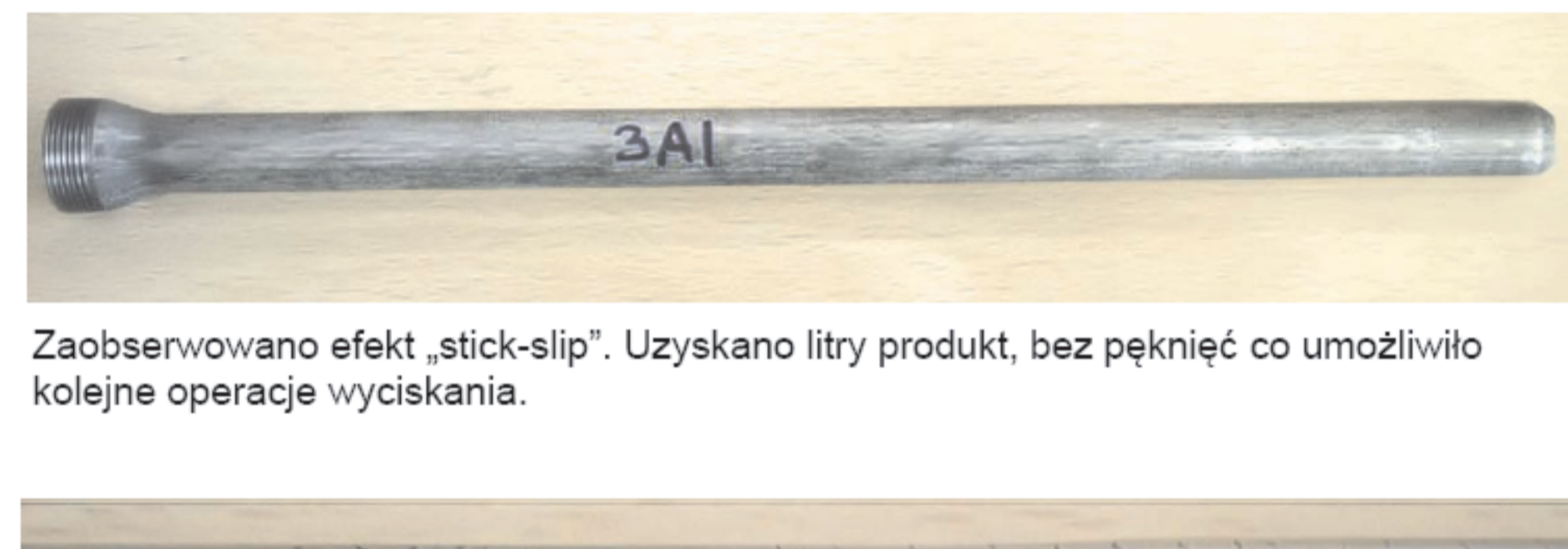
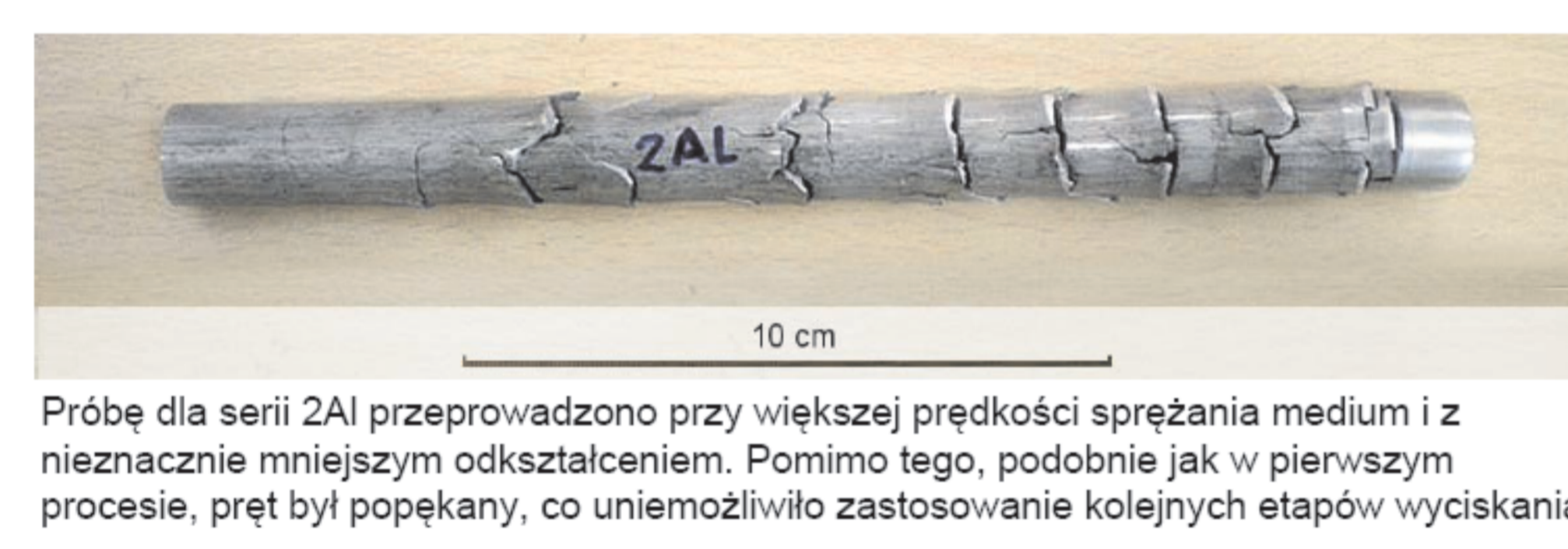
Wszystkie operacje wyciskania charakteryzowały się skokowym przemieszczeniem wsadów (efekt stick-slip) i wahaniami wartości ciśnienia. Przesycanie spowodowało nieznaczny spadek ciśnienia (1AI, 3AI)

Przebiegi ciśnieniowe dla poszczególnych operacji serii 3AI

Twardość stopu Al 8090

Zdjęcia prętów bez przesycania po wyciskaniu hydrostatycznym

Po procesie wyciskania zaobserwowano pęknięcia spiralne na całej długości wyciskanego produktu.

Wnioski

- Stop aluminium 8090 powinien być wyciskany w stanie przesyconym
- W celu uzyskania końcowego produktu bez pęknięćproponuje sięzmniejszenie redukcji jednostkowej i wyciskanie z większąliczbąoperacji.
- Konieczna analiza składu chemicznego zakupionych prętów (brak certyfikatu)

Wskaźniki realizacji celów projektu

Publikacje

- J.Zdunek, J.Płowiec, J.Mizera, W.L.Spychalski, K.J.Kurzydowski "Anisotropy of Portevin-Le Chatelier effect in Al-Mg-Mn sheet alloy described by Acoustic Emission" Konferencja AMT, Zakopane 2010, Inżynieria Materiałowa 577-578
- B.Adamczyk-Cieślak, J.Mizera, K.J.Kurzydowski "Microstructure and mechanical properties of model Al-Li alloys treated by SPD, Inżynieria Materiałowa, nr 3 (2010), s.535-539
- B.Adamczyk-Cieślak, J.Mizera, K.J.Kurzydowski "Thermal stability of model Al-Li alloys after severe plastic deformation—Effect of the solute Li atoms, Materials Science and Engineering A, Vol. 527 (2010), pp. 4716-4722.